

Mgr Julia Bondar

*doktorantka Tarnopolskiego Narodowego
Uniwersytetu Pedagogicznego
im. Wołodymyra Hnatiuka
(Бондар Юлія Володимирівна,
аспірантка Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка)*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена актуальній проблемі формування творчих умінь у молодших школярів. Інтерактивні технології визначені як ефективний засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності, опанування учнями системою творчих умінь. У дослідженні представлено авторську структурно-функціональну модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій. Виокремлено та обґрунтовано блоки моделі: цільовий, змістово-процесуальний, рефлексивно-результативний. У структурі творчих умінь виділено мотиваційний, знаннєвий, операційний та комунікативний компоненти, розвиток яких відбувається протягом трьох етапів. Визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність реалізації моделі. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з апробацією педагогічних умов формування творчих умінь молодших школярів з використанням інтерактивних технологій.

Ключові слова: метод моделювання, модель, творчі вміння, учні початкової школи, інтерактивні технології, організаційно-педагогічні умови.

Постановка наукової проблеми та її значення. Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку суспільства та модернізації освіти вагомим значенням набуває проблема формування творчої особистості молодшого школяра, який здатний критично мислити, аналізувати, фантазувати, генерувати нестандартні ідеї, використовувати знання в нових ситуаціях. У Законі України «Про освіту» [7], Державному стандарті початкової освіти [2] зазначається, що метою початкової освіти є всебічний, гармонійний, творчий розвиток дитини, її здібностей, талантів та вмінь. З огляду на це, пріоритетним постає питання формування творчих умінь в учнів початкової школи, як складової ключових компетентностей. Тому організація освітнього процесу має бути зосереджена на творчому розвитку молодших школярів і передбачати науково обґрунтоване конструювання змісту навчання, його постійне оновлення з

використанням організаційних форм, методів та засобів, які сприятимуть успішній реалізації означеного процесу.

Значний потенціал вбачаємо у використанні інтерактивних технологій як ефективного засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності, опанування учнями системою творчих умінь, розвитку їхньої креативності. Зазначене вище спонукає до обґрунтування методологічних основ формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій та розробки моделі означеного процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування творчих умінь була об'єктом досліджень М. Ушакової, К. Нечипоренко, Н. Сиротич, С. Уфимцевої, М. Шутя та інших. На необхідності та доцільності використання інтерактивних технологій в освітньому процесі з метою підвищення його ефективності в своїх працях наголошували О. Комар, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та інші. Метод моделювання широко використовувався в науково-педагогічних дослідженнях В. Гриньової, О. Карпенко, С. Сисоєвої та інших. Зокрема, в працях С. Сисоєвої розроблені та представлені моделі творчої особистості учня, творчого потенціалу учнівського колективу.

Аналіз педагогічної та методичної літератури свідчить, що незважаючи на наявність наукових розвідок з означеної проблеми, переважна більшість досліджень зосереджена на формуванні творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор, музичного театру ляльок, проте малодослідженою залишається проблема формування творчих умінь молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Модель даної проблематики недостатньої представлена в дослідженнях.

Мета статті – розробити та теоретично обґрунтувати авторську модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій.

Виклад основного матеріалу. У термінологічному словнику зазначається, що модель – це матеріально-реалізована уявна система, яка відтворює і замінює природний або соціальний об'єкт дослідження таким чином, що, вивчаючи її, ми отримуємо нову інформацію про даний об'єкт [13, с. 95]. Підтримуємо думку Ю. Шапрана, що модель можна розглядати в широкому і вузькому значенні. Зокрема, у широкому – коли йдеться про ідеалізацію дійсності та її спрощення, а у вузькому – якщо виникає потреба відобразити досліджуване явище за допомогою більш зрозумілого та більш дослідженого. Таким чином, модель є співвіднесенням емпіричних знань та теоретичних уявлень про об'єкт, результатом абстрактного узагальнення практичного досвіду [14, с. 39].

Як правило, головними складовими моделей є: цілі освіти, зміст, засоби, методи, форми організації освітнього процесу, освітній процес, суб'єкти та об'єкти освітнього процесу, середовище і кінцевий результат [6, с. 14]. Погоджуємося з І. Проценко у тому, що будь-яка модель повинна характеризуватися цілеспрямованістю і взаємозв'язком параметрів з поставленою метою, завданнями та очікуваним результатом [8, с. 133].

Характеризуючи модель, Ю. Шапран виокремлює її функції: визначає компоненти, з яких складається система; спрощено та схематично відображає взаємозв'язки та залежності між цими компонентами; виступає порівняльним інструментом для дослідження ознак процесу або явища [14, с. 39].

У рамках нашого дослідження модель виступає системою організації навчально-пізнавальної творчої діяльності молодших школярів з використанням інтерактивних технологій. Розроблена нами структурно-функціональна модель є цілісною системою, що складається з трьох взаємопов'язаних блоків: цільового, змістово-процесуального, рефлексивно-результативного (рис. 1).

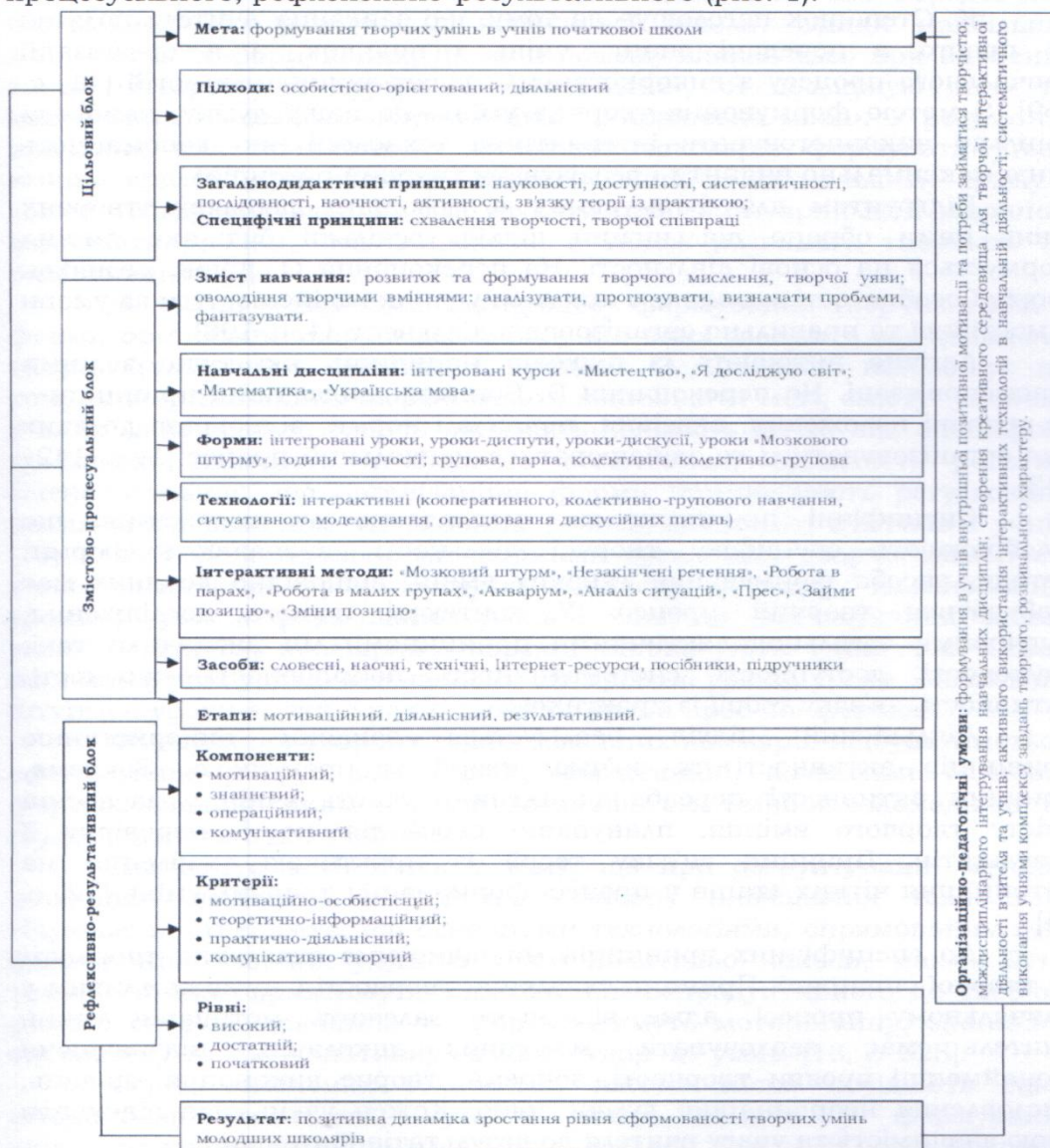

Рис. 1. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи

Цільовий блок моделі містить мету, принципи та підходи до формування творчих умінь у молодших школярів. Мета моделі – формування творчих умінь в учнів початкової школи. Організуючи освітній процес, вчитель має враховувати особистісно-орієнтований і діяльнісний підхід у процесі формування творчих умінь молодших школярів. Особистісно-орієнтований підхід передбачає організацію творчого процесу з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей учнів, їхніх талантів, здібностей; ставлення до кожного учня як свідомого і рівноправного суб'єкта взаємодії. Відповідно до даного підходу, вчитель має створити всі необхідні умови для розвитку особистісних якостей кожного учня та його самореалізації.

К. Степанюк наголошує на тому, що завдання вчителя полягає не просто в передачі знань, умінь і навичок, а в організації навчального процесу з використанням педагогічних технологій [11, с. 169]. З метою формування творчих умінь, на нашу думку, найбільш доцільно використовувати інтерактивні технології, які допомагають учню максимально виявити і реалізувати творчий потенціал.

Підґрунтям для формування в молодших школярів творчих умінь нами обрано діяльнісний підхід, оскільки будь-яке вміння формується на основі діяльності. На переконання О. Лоюк, розвиток творчої особистості молодшого школяра успішно здійснюється за умови самостійної та правильно організованої діяльності [4, с. 198].

Логічно витікають із підходів принципи, які тісно з ними взаємопов'язані. На переконання В. Бондаря, дидактичні принципи – це основні положення, вказівки, правила і норми, відповідно до яких має організовуватися та здійснюватися навчальний процес [1, с. 142–143].

Специфічні принципи ми розглядаємо як положення, що відображають специфіку творчої діяльності, визначають форми, методи, засоби формування творчих умінь, відповідно до яких має відбуватися творчий процес. У контексті нашого дослідження, ключовими загальнодидактичними принципами ми визначили такі: науковості, доступності, систематичності, послідовності, наочності, активності, зв'язку теорії із практикою.

Діяльнісний підхід реалізується завдяки використанню принципів активності та зв'язку теорії із практикою. Зокрема, принцип активності передбачає активну участь учнів у засвоєнні змісту творчого вміння, плануванні своєї діяльності, перевірку її результатів. Принцип зв'язку теорії із практикою націлений на дотримання чітких етапів у процесі формування творчих умінь [12, с. 54].

До специфічних принципів ми відносимо схвалення творчості та творчої співпраці. Принцип схвалення творчості є дуже важливим у навчальному процесі, адже від нього залежить мотивація учнів. Вчитель має заохочувати молодших школярів, відзначаючи щонайменші прояви творчості, зокрема, творче виконання завдань, висловлення неординарної думки тощо. Кожен учень має відчувати свою значимість та увагу вчителя до результатів його праці.

Принцип творчої співпраці передбачає активну творчу взаємодію учнів один з одним та із вчителем, який є організатором та

керівником творчого процесу та його безпосереднім активним учасником. Даний принцип допоможе учням обмінюватися досвідом, співпрацювати, виявляти власні здібності та бути активним учасником творчої інтеракції [16, с. 92]. Виокремлені загальнодидактичні та специфічні принципи взаємопов'язані між собою і створюють систему вимог, реалізація яких забезпечить формування творчих умінь в молодших школярів.

Змістовно-процесуальний блок передбачає: зміст, форми, методи, засоби, які сприятимуть формуванню творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку. На нашу думку, формування творчих умінь можливе при вивченні всіх навчальних дисциплін, які передбачені навчальною програмою для початкової школи. Однак найбільша можливість їх формування, на наш погляд, виявляється при вивченні таких інтегрованих курсів як «Мистецтво», «Я досліджую світ» та навчальних предметів: «Математика», «Українська мова». У результаті вивчення цих предметів, у молодших школярів формуватимуться вміння критично та системно мислити, висловлювати власну думку і логічно обґрунтовувати її, розв'язувати проблеми, приймати рішення, оцінювати ризики, співпрацювати, а також розвивати творчість та ініціативність [2].

Не менш важливими для процесу формування творчих умінь є форми організації творчої діяльності, від яких залежить ефективність та результативність означеного процесу. О. Савченко наголошує на тому, що організаційні форми мають відповідати меті, змісту, умовам, у яких здійснюється творча діяльність (кількість дітей, вік, специфіка діяльності, наявність необхідного обладнання, тривалість роботи). Вчена зазначає, що організаційні форми передбачають регульовану визначеним режимом та умовами роботи взаємодію вчителів і учнів [10, с. 228–229]. Провідними формами організації творчої діяльності учнів визначаємо урок. Зокрема, віддаємо перевагу комбінованим урокам; урокам формування умінь і навичок; застосування знань, умінь і навичок; перевірки і корекції знань, умінь і навичок. Серед нестандартних уроків відзначаємо інтегровані уроки, уроки «Мозкового штурму», уроки-казки, уроки-диспути, уроки прес-конференції.

Формування творчих умінь молодших школярів відбуватиметься ефективніше у груповій, парній, колективній, колективно-груповій формах, завдяки яким в учнів розвиваються вміння взаємодіяти та співпрацювати один з одним.

Підтримуємо О. Ящук у тому, що при обґрунтуванні методів навчання, необхідно починати з вибору навчальних технологій. Науковець, стверджує, що основними технологіями, спрямованими на формування творчих умінь в учнів початкової школи, мають бути технології, які сприятимуть переходу від репродуктивного до творчодієвого способу навчання та формуватимуть мотиваційну, знаннєву, операційну та комунікативну складові творчих умінь [18, с. 328].

Серед означених технологій, вагоме місце посідають саме інтерактивні технології, сутність яких полягає у формуванні компетентностей молодших школярів, шляхом взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Основними ознаками інтерактиву дослідники вважають доброзичливу атмосферу; активну участь усіх учасників в

процесі пізнання; використання завдань творчого характеру; організацію групової, парної, індивідуальної роботи [17, с. 50–51].

Через систему інтерактивних методів реалізується процес формування творчих умінь за інтерактивними технологіями. На переконання О. Комар, інтерактивний метод навчання – це спосіб активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників навчального процесу, який сприяє накопиченню в них соціального досвіду спілкування і спрямований на досягнення цілей та завдань освіти [3, с. 85]. У своєму дослідженні ми використовуємо такі методи інтерактивного навчання: «Мікрофон», «Акваріум», «Займи позицію», «Зміни позицію», «Незакінчені речення», «Робота в групах», «Робота в парах», які сприятимуть формуванню творчих умінь, умінь розмірковувати та розв'язувати проблеми.

Змістово-процесуальний блок містить також засоби навчання, які дають можливість описати об'єкт вивчення або отримати його модель, виокремити предмет вивчення і представити його для засвоєння [5, с. 250]. Задля формування творчих умінь у молодших школярів необхідно використовувати словесні засоби навчання (слово вчителя), наочні (схеми, таблиці, графіки, діаграми, рисунки), навчальні посібники, підручники, технічні візуальні та аудіовізуальні засоби, Інтернет-ресурси.

Структура змістово-процесуального блоку представлена трьома етапами формування творчих умінь: мотиваційним, діяльнісним та результативним. Мотиваційний етап передбачає формування позитивної мотивації та внутрішнього прагнення до самовираження в учнів до виконання творчих дій. Діяльнісний етап має на меті розвиток особистісних якостей, засвоєння знань і формування вмінь творчої діяльності. На результативному етапі відбувається формування умінь щодо застосування засвоєних знань для розв'язання проблеми в конкретній ситуації [9, с. 46].

Результативно-рефлексивний блок розробленої моделі представлений компонентами (мотиваційним, знаннєвим, операційним, комунікативним), критеріями (мотиваційно-особистісним, теоретично-інформаційним, практично-діяльнісним, комунікативно-творчим), відповідними показниками та рівнями (високим, достатнім, початковим) сформованості творчих умінь у молодших школярів.

Ефективність та результативність формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій, на нашу думку, залежить від дотримання організаційно-педагогічних умов таких, як: 1) формування в учнів внутрішньої позитивної мотивації та потреби займатися творчістю; 2) міждисциплінарне інтегрування навчальних дисциплін; 3) створення креативного середовища для творчої, інтерактивної взаємодії вчителя та учнів; 4) активне використання інтерактивних технологій у навчальній діяльності; 5) систематичне виконання учнями комплексу завдань творчого, розвивального характеру.

Результатом моделі є позитивна динаміка зростання рівня сформованості творчих умінь молодших школярів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, всі елементи розробленої моделі формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій взаємопов'язані між собою, що підтверджує її цілісність і системність.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальше дослідження вбачаємо в апробації педагогічних умов формування творчих умінь молодших школярів з використанням інтерактивних технологій.

Джерела та література:

1. Бондар В. І. Дидактика: підручник для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ: Либідь, 2005. 264 с.
2. Державний стандарт початкової освіти від 21 лют. 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 01.11.2020).
3. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань: РВЦ «Софія», 2008. 332 с.
4. Лоук О. Модель розвитку творчої особистості молодшого школяра. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2017. Вип. 57. С. 195–202.
5. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 397 с.
6. Мартинець Л. А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посіб. Донецьк, 2015. 102 с.
7. Про освіту: Закон України від 24 черв. 2020 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.11.2020).
8. Проценко І. І. Дидактична модель формування професійно-творчих умінь майбутніх викладачів у процесі їх діалогової евристичної взаємодії. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Засоби навчальної та науково-дослідної роботи». 2011. Вип. 35. С. 131–140.
9. Романовська О. О. Формування творчих умінь у майбутніх інженерів-педагогів. Technology audit and production reserves. 2014. № 1/4 (15). С. 45–47.
10. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студ. пед. факульт. Київ: Генеза. 2002. 368 с.
11. Степанюк К. І. Інструментальна модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2011. Вип. 15 (68). С. 165–170.
12. Ткач М. М. Формування творчих умінь майбутніх фахівців лісового і садово-паркового господарства під час лабораторних занять. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки». 2018. Вип. 38. С. 52–58.

13. Чернишова Є. Р., Гузій Н. В., Ляхощкий В. П. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.

14. Шапран Ю. П. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. Рідна школа. 2012. № 12. С. 39–43.

15. Шикиринська О. В., Петляєва В. В. Практичні аспекти впровадження моделі формування моральної культури майбутніх учителів іноземної мови. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». 2018. Випуск 155. С. 242–245.

16. Шкабаріна М. Модель розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи. Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка». 2017. № 2. С. 89–95.

17. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі: навч.-метод. посіб. Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2020. 290 с.

18. Яшук О. Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь молодших школярів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2017. № 15. С. 321–329.

MODEL KSZTAŁTOWANIA KREATYWNOŚCI UCZNIÓW MŁODSZYCH KLAS SZKOŁY PODSTAWOWEJ Z WYKORZYSTANIEM TECHNOLOGII INTERAKTYWNYCH

Artykuł poświęcony jest aktualnemu problemowi kształtowania umiejętności twórczych uczniów młodszych klas szkoły podstawowej. Interaktywne technologie są określone jako efektywny środek aktywizacji edukacyjno-poznawczej działalności, opanowania przez uczniów systemu twórczych umiejętności. W badaniu przedstawiono autorski strukturalno-funkcjonalny model kształtowania twórczych umiejętności uczniów szkoły podstawowej z wykorzystaniem interaktywnych technologii. Wyodrębniono i umotywowano bloki modelu: celowy, merytoryczno-proceduralny, refleksyjno-skuteczny. Struktura umiejętności twórczych obejmuje komponenty motywacyjne, poznawcze, operacyjne i komunikacyjne, których rozwój odbywa się na trzech etapach. Określono uwarunkowania pedagogiczne zapewniające skuteczność wdrożenia modelu. Perspektywy dalszych badań wiążą się z testowaniem pedagogicznych warunków kształtowania umiejętności twórczych uczniów młodszych klas szkoły podstawowej z wykorzystaniem technologii interaktywnych.

Słowa kluczowe: metoda modelowania, model, umiejętności twórcze, uczniowie młodszych klas, edukacja wczesnoszkolna, technologie interaktywne, uwarunkowania organizacyjno-pedagogiczne.

MODEL OF FORMATION OF CREATIVE SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS USING INTERACTIVE TECHNOLOGIES

The article considers topical methodological aspects of the problem of forming creative skills in primary school students using interactive technologies. According to the results of legal documents governing the

activities of primary school, it is determined that the creative development of a child, his skills and abilities becomes a priority. It is due to the use of interactive technologies the students will develop creativity and develop creative skills. The purpose of scientific work is to develop and theoretically justify the author's model of formation of creative skills in primary school students using interactive technologies. The article outlines the theoretical aspects of this problem. In particular, the research found that the model is an integral material-realized imaginary system, the components of which are interconnected and complementary, which ensures the effectiveness of the process of forming creative skills in junior students. The components and functions of the model are determined. It is noted that the model defines the constituent blocks of the system and schematically reflects the interdependence between them. The author has developed a structural and functional model of the formation of creative skills in primary school students, which consists of three interrelated blocks: target, content-procedural, reflexive-effective. The study substantiates each block of this model and reveals its content. The purpose, approaches, principles, content, organizational forms, technologies, methods, means that ensure the functioning of the presented model are determined. The components, criteria and levels of creative skills' formation of junior schoolchildren are singled out. The essence of the main stages of creative skills' formation in primary school students is highlighted and revealed: motivational, activity, creative. Specific attention is paid to the organizational and pedagogical conditions on which the effectiveness and efficiency of creative skills' formation of junior high school students depends. The results of the study show that the model of creative skills' formation in primary school students using interactive technologies is an integral system, because all its elements are interconnected.

Keywords: modeling method, model, creative skills, primary school students, interactive technologies, organizational and pedagogical conditions.